

SCHNELLER ISTVÁN KÖNYVTÁRI SZAKRENDSZERE.

Épen egy negyedszázad mult el azóta, hogy dr. SCHNELLER István, a kolozsvári tudományegyetemen a pedagogia tanára, még mint a pozsonyi ág. h. ev. theologiai akadémia igazgató-tanára és könyvtárosa, az akadémia fennállásának tizedik évfordulója alkalmából közrebocsátotta az intézet könyvtárának katalogusát s bevezetésében érdekes filozofiai fejtegetésekkel indokolta azt a szakrendszert, melyet a könyvtárra nézve kidolgozott. A nem nagy igényű könyvtár, mely össze nem tévesztendő a pozsonyi ág. h. ev. lyceum értékes könyvgyűjteményével, s mely a *Magyar Minervában* nem is szerepel, 1882-ben létesült dezséri BOLEMÁN István 555 műből álló könyvadományából és tíz év alatt 1113 műre 1707 kötetben és 126 füzetben növekedett. A könyvtár katalogusa és SCHLEIERMACHER Frigyes tudomány-osztályozásának hatása alatt készült szakrendszerének filozofiai indokolása a *Magyarhoni ág. hitv. ev. egyetemes egyház theologiai akadémiájának tíz éves fennállását ünneplő beszéd, mellyel az 1892/3. tanévet megnyitotta Schneller István theol. akad. igazgató* (Pozsony 1892.) c. füzet 39—121. lapján látott napvilágot és közös borítékba fűzve jelent meg a theologiai akadémia 1892/3. évi értesítőjével. Nem csoda, hogy megjelenése alkalmából elkerülte a könyvtári szakkörök figyelmét s folyóiratunk részéről, mely akkoriban egymagában képviselte a könyvtári tudományt, megfelelő tárgyalásban nem részesült. Most, hogy a *Magyar Írók* pótsorozatának előkészítése közben, az adatgyűjtés munkája folyamán kezembe került ez az érdekes kísérlet, sietek helyrehozni ezt az önkéntelen mulasztást s az alábbi rövid ismertetés kapcsán megkísérlem ráterelni SCHNELLER érdemes s amennyiben a magyar könyvtártörténet fel-

kutatlan állapotában ily véleményt megkockáztathatni lehet, mind-
 eddig egymagában álló törekvésére szaktársaim figyelmét.

SCHNELLER szakrendszerében két főcsoportot különböztet meg,
 ú. m. a lényegileg leíró, vagyis alapvető tudományok és a rend-
 szeresítő vagyis kifejtő tudományok csoportját.

Az alapvető tudományok főcsoportja a természet és az emberi
 szellem tényeit irván le, két alcsoportra szakad, melyek elsejének
 a természet, másodikának pedig az ember (humanum) a tárgya.

A természettudományok alcsoportja két főosztályra különül,
 ú. m. **A.** az alaki és **B.** a tartalmi természettudományok osztá-
 lyára. Az alaki természettudományok főosztálya két osztályt foglal
 magában, ezek: I. Számтан és II. Mértan. A tartalmi természet-
 tudományok, vagyis a «természetisme» főosztálya viszont hat
 osztályból áll, ezek: I. Asztronómia, II. Geológia, III. Mineralógia,
 IV. Botanika, V. Zoológia, VI. Fizika és Kémia.

A humanum alcsoportja, mely minden további tudományos
 ismeret anyagát foglalja magában, 8 főosztályra bomlik, melyek
 különböző filozófiai szempontokból adódnak.

Az első főosztály: **C.** az Etnográfia, melynek tárgya az ember
 természeti feltételezettségében úgy alaki (statisztika), mint tartalmi
 (földrajz) szempontból. SCHNELLER tehát az Etnográfia szakba a
 földrajzi és statisztikai műveket is beosztotta s három osztályt
 különböztetett meg, a szerint, amint e művek I. egyetemesek,
 II. Ausztria és Magyarországra vonatkoznak és III. Egyes külföldi
 népeket és országokat tárgyalnak.

A következő két főosztályt az «ember lényegének fokozatos
 önérvényesítése általában» adja s ezek: **D.** a Történet és **E.** a
 Művelődéstörténet, mely főosztályok mindegyike az Etnográfiához
 hasonlóan 3 osztályra szakad.

Az ember fokozatos önérvényesülését különböző szempon-
 tokból is tekinthetjük s e szerint különböző is lehet. Tekinthe-
 tük a tárgyakat, melyekkel szemben az önérvényesülés megnyilat-
 kozik, ez alapon azonban tudományos felosztásra nem juthatunk
 s tekinthetjük az alanyt, vagyis az ember pszichológiai lényegét.
 Az ember önérvényesülését pszichológiai lényege szerint *közvetlen*

egységében, avagy pszichológiai irányai alapján *osztottságában* írhatjuk le. A lélek közvetlen egységének megnyilvánulásai a vallás és a nyelv, épen ezért a következő főcsoportokat a vallástörténet és a nyelvtörténet adná. Minthogy azonban SCHNELLER szerint a nyelvtörténeti kérdések, ú. m. a nyelvek eredete, osztályozása és története a nyelvtudományban «inkább mellékesen, a nyelv elmélettel kapcsolatosan tárgyaltnak», a nyelvtörténetet az «alapvető tudományok főcsoportjából» egészen kihagyta s csakis egy új főosztályt állított fel: **F.** a Vallástörténet osztályát. Ezt a főosztályt a theologiai akadémia könyvtárának jellegéből kifolyóan sokkal gazdagabban tagolta, mint a többi főosztályokat. Négy osztályát különbözteti meg, ú. m. I. Az általános vallástörténetet, II. A héber vallás, III. A keresztény vallás és IV. Egyéb vallások történetét. Ez osztályok közül a III. ismét négy alosztályra szakad, melyek a következők: *a)* Öskereszténység, ide sorolva az exegetikát is, *b)* Egyháztörténet, *c)* Magyar-osztrák egyháztörténet, *d)* Egyéb keresztény népek egyháztörténete.

Az ember lényegének önérvényesülése a lélektani irányok alapján nem csupán egységben, hanem az irányok osztottságában is tekinthető. Ezek az irányok az akarás, az érzelem és az értelem. Az akarás maga három főindító okra vezethető vissza, ezek a jó, a jog és a hasznos. A jó és jog indokát egy kalap alá fogva megalkotja SCHNELLER az 5. főosztályt: **G.** A jó és jog történetét, mely az ethika és politika történetét tárgyaló műveket tartalmazza. Azt várnók, hogy a 6. főosztály az akarat harmadik indító okának lesz szentelve, azonban SCHNELLER a Hasznos (értsd ipar, kereskedelem, földművelés stb.) történetét csupán a másik két pszichológiai irányból kifolyó főosztály utánra helyezi s **J.** betűvel jelöli. A 6. főosztályt ily módon az érzelmi értékesítő irányból kifolyó szak: **H.** A szépnek története foglalja el, mely a szépnek a különböző anyagokban való megnyilvánulásai szerint hat osztályra bomlik. Ezek: I. Általános művek, II. Építészet története, III. Szobrászat története, IV. Festészet története, V. Zene története, VI. Szépirodalom története. Ez utóbbinak ismét hat alosztálya van, még pedig: *a)* Magyar, *b)* Német, *c)* Szláv,

d) Görög, e) Latin, f) Francia, g) Angol, h) Olasz. Végül az értelmi megismerés az igazra irányul, miért is a 7. főosztályt: **I.** Az igaz, v. i. a filozófia története teszi.

Az alapvető tudományok főcsoportja tehát ily módon két alcsoporton belül 10 főosztályból áll s ezen épül fel a rendszerezítő vagyis elméleti tudományok főcsoportja.

E főcsoportot a tudományos kutatás helyes eszközeit, módszerét és körét megállapító **O.** Ismeretelmélet (logika) főosztálya vezeti be.

Ezt követné a természet tényeit rendszerezítő tudományok főosztálya, de ezt SCHNELLER tekintve a szóbanforgó könyvtár jellegét, elmellőzte, illetve a rendszeres filozófiával egy kalap alá vonta a II. főcsoport 3. főosztályában.

A második főosztályt ily módon az etnográfia tényeit rendszerező **M.** Antropologia teszi, melyet a szerint, amint az emberi szervezet testi vagy lelki oldaláról van szó, 6 osztályra taglal. Ezek: I. Általános antropologia, II. Sztomatologia, III. Anatomia, IV. Fiziológia, V. Gyógyászat, VI. Pszichologia.

A harmadik főosztály: **P.**, mint már említettük, a Rendszeres Filozófia, mely azonban sorrend dolgában SCHNELLER felfogása szerint, mint az elméleti tudományok betetőzése és összefoglalása e főcsoport zárókövét teszi.

A negyedik főosztály: **K.** az alapvető tudományoknál el-mellőzött nyelvtörténetnek megfelelő rendszerezítő szaknak, a Nyelvtudománynak van fenntartva. Összesen tizenegy osztálya van, nevezetesen: I. Általános nyelvtudomány, II. Finn-ugor (magyar), III. Német, IV. Szláv, V. Görög, VI. Latin, VII. Francia, VIII. Angol, IX. Olasz, X. Spanyol, XI. Héber stb. Az ezen osztályt jelölő betű arra vall, hogy SCHNELLER e főosztályt sorrendben az Ismeretelmélet elé helyezi, valószínűleg azért, mivel a nyelv az eszköz, mely az ismeretek közlésére az embernek rendelkezésére áll.

A vallástörténetnek megfelelő elméleti főosztály **Q.** a Vallásbölcsészet, mely az **F.** főosztályhoz hasonlóan négy osztályra oszlik s az egyes vallások dogmatikáját tartalmazza.

A **G.** főosztálynak megfelelő elméleti tudományok osztályozásánál bifurkáció áll be, amennyiben a jó történetének megfelelően külön főosztályba jut **R.** A jónak bölcselete v. i. az Etika, még pedig túlnyomóan vallási szempontból megejtett következő osztályozással: I. Általános etika (filozófiai etika), II. Héber etika, III. Keresztény etika, IV. Egyéb vallások etikája.

A jog történetének megfelelő elméleti tudományok, a hasznos történetének megfelelő elméletiekkel együttesen adják a rendszeresítő főcsoport 7. főosztályát: **T.** A társadalmi tudományokat (szociológiát.) Ennek osztályai: I. Általános művek, II. Államtudomány, III. Jogtudomány, IV. Nemzetgazdaság.

A szép jelenségeit rendszeresítő tudományok két főosztályát különbözteti meg SCHNELLER, a szerint, amint a szépet vallási vonatkozásaiban, illetve önmagában tekintjük. E két főosztály: **S.** Kultusztan, hét osztállyal, ú. m.: I. Általános kultuszelmélet, II. Liturgika, III. Himnologia és aszkétika, IV. Misszió elmélete, V. Katechetika, VI. Homiletika, VII. Lelkipásztorkodás és **Sz.** Esztétika, ugyancsak hét osztállyal, ú. m.: I. Általános esztétika, II. Építészet, III. Szobrászat, IV. Festészet, V. Zene, VI. Poetika és VII. Retorika.

A tudományok e két főcsoportja ez osztályokkal tulajdonképpen ki merítve, «minthogy azonban az egyes ember az ismeret anyagát, valamint annak formáit nevelés és oktatás útján örökli s e nevelés- és oktatásban céltudatosan, az eszközöket e cél felé egységesen irányítva járunk el: épen azért a tények és ezek feldolgozásának egy új sora nyílik meg a tudomány számára» s ez **U.** a Nevelés főosztályában nyilvánul meg, mely a következő öt osztályra tagolódik: I. Általános nevelés (elmélet és történet), II. Elemi nevelés (házi nevelés, gyermekkert, népiskola, polgári iskola), III. Középfiskolai nevelés, IV. Főiskolai nevelés, V. Ifjúsági és népies iratok.

Végül két főosztály a filozófiai megokolt kereten kívül az összefoglaló munkák befogadására szolgál, még pedig **Y.** Katalógusok és bibliográfiai munkák és **Z.** Enciklopédiák befogadására.

E filozófiai osztályozáson belül SCHNELLER az egyes tudomány-

szakok módszeres csoportosítását is keresztülvitte, még pedig az egyes főosztályokat, osztályokat és alosztályokat jelölő jegyek mellé helyezett, állandó értékű «módszeri jegyek» segítségével. E módszeri jegyek a következők: *A.* forrásművek és azok magyarázata, *B.* az illető szak irodalmával foglalkozó művek, *C.* a szakok egészét feldolgozó művek, *D.* részlettanulmányok, biografiák, monografiák, *E.* tankönyvek, *F.* népszerűsítő művek és *G.* szaklapok.

SCHNELLER szakrendszerének áttekintését a következő táblázat adja:

<i>I. Alapvető tudományok.</i> A. Alaki természettudományok. I. Számтан. II. Mértan. B. Természetiseme. I. Csillagászat. II. Geologia. III. Botanika. IV. Zoologia. V. Fizika és kémia. C. Etnográfia (statisztika és földrajz). I. Általános. II. Magyar, osztrák. III. Egyéb népek. D. Történet. I. Általános. II. Magyar, osztrák. III. Egyéb népek. E. Művelődéstörténet. I. Általános. II. Magyar, osztrák. III. Egyéb népek. F. Vallástörténet. I. Általános.	II. Héber vallás. III. Keresztény vallás. a) Öskereszténység. b) Egyháztörténet. c) Magyar, osztrák. d) Egyéb ker. népek. e) Kül- és belmisszió terjedése. IV. Egyéb vallások. G. Etika és politika története. H. A szépneg története. I. Általában. II. Építészet. III. Szobrászat. IV. Festészet. V. Zene. VI. Szépirodalom. a) Magyar. b) Német. c) Szláv. d) Görög. e) Latin. f) Francia. g) Angol. h) Olasz. I. Filozófia története.

- J.** Ipar, Kereskedelem, Földművelés stb. története.
- II. Elméleti tudományok.*
- K.** Nyelvtudomány.
- I. Általános.
- II. Finn-ugor (magyar).
- III. Német.
- IV. Szláv.
- V. Görög.
- VI. Latin.
- VII. Francia.
- VIII. Angol.
- IX. Olasz.
- X. Spanyol.
- XI. Sémi nyelv.
- O.** Ismeretelmélet (logika).
- M.** Antropológia.
- I. Általános.
- II. Sztomatológia.
- III. Anatómia.
- IV. Fiziológia.
- V. Gyógyászat.
- VI. Lélektan.
- P.** Rendszeres filozófia.
- Q.** Vallásbölcsezet.
- I. Általános.
- II. Héber.
- III. Ker. vallás bölcselete (dogmatika).
- IV. Egyéb vallások.
- R.** Etika.
- I. Általános.
- II. Héber.
- III. Keresztény.
- IV. Egyéb vallások.
- S.** Kultusztan.
- I. Általában.
- II. Liturgika.
- III. Himnológia és aszketika.
- IV. Misszió elmélet.
- V. Katechetika.
- VI. Homiletika.
- VII. Lelkipásztorkodás.
- Sz.** Esztétika.
- I. Általában.
- II. Építészet.
- III. Szobrászat.
- IV. Festészet.
- V. Zene.
- VI. Poétika.
- VII. Retorika.
- T.** Társadalomtudomány.
- I. Általános.
- II. Államtudomány.
- III. Jogtudomány.
- IV. Nemzetgazdaságtan.
- U.** Nevelés.
- I. Általában.
- II. Elemi.
- III. Középiskolai.
- IV. Főiskolai.
- V. Ifjúsági és népies iratok.
- Y.** Katalogusok és bibliográfiai
- Z.** Enciklopédiák. [munkák.]
- I. Általános.
- II. Alaki tudományok enciklopédiája.
- III. Természetismeri enciklopédia.

IV. Földrajzi, néprajzi, statisztikai enciklopédia.	VIII. Etikai tört. és tud. enciklopédia.
V. Történeti enciklopédia.	IX. Jogtörténeti és tud. enciklopédia.
VI. Művelődéstörténeti és tudományi enciklopédia.	X. Művészettörténeti és tudományi enciklopédia.
VII. Vallástörténeti és tudományi enciklopédia.	XI. Filozófiai tört. és tud. enciklopédia.

SCHNELLER könyvtári szakrendszerében, mint látjuk, az ABC egyes betűit kihagyta, még pedig oly célból, hogy ezzel a tudományok fejlődésével előálló új főosztályok beiktatását tegye lehetővé. Rendszerének egyik fogyatkozása, hogy a filozófiai alapon megalkotott osztályozás egyúttal egy meglehetősen egyoldalú fejlesztésre ítélt s a rendszer felállításakor csak kevés könyvkészlettel rendelkező könyvtár gyakorlati igényeire volt figyelemmel s a két szempont ellentétessége a főosztályok részletesebb kidolgozását károsan befolyásolta. Legyen elég pl. a *Nyelvtudomány* főosztályára rámutatnunk, melyben az egyes osztályok tudományos szempontból távolról sem egyenértékűek. A «finn-ugor nyelvek» osztályának a III—X. osztályba sorozott nyelvek egy közös osztálya, az «indo-germán nyelvek» osztálya felelne meg. A «szláv nyelvek» osztályával «germán nyelvek» és «román nyelvek» osztálya volna egyenértékű, úgy hogy az osztályozás jelenlegi állapota tulajdonképpen három különböző fokozatot koordinál. Ez a kifogás más szakokkal szemben is fennáll. Így az antropologia szak az embert mint testet és lelket különválasztva veszi figyelembe s e szerint a II—V. osztályok tulajdonképpen a testiségre vonatkozó ismeretek alosztályai, melyeknek összesége volna egyenrangú a «lélektan» osztályával. Az Esztétika szakban a mai osztályozás mellett a két utolsó osztály tulajdonképpen a nyelv- és művészetre vonatkozó elmélet két ágát részletezi s ily módon nem egyenrangú az előző osztályokkal és így tovább.

Gyakorlati szempontból számos osztály igen ingatag alapot nyújt a szakbeosztásra. Erre nézve igen tanulságos példákkal szolgál a szakrendszert fejtegető bevezető könyvtárkatalogus,

melynek különös jelentőséget kölcsönöz, hogy magától a rendszer megalkotójától származik s így a beosztások nem a rendszer át nem értéséről, hanem ingatag voltáról tanuskodnak. ARISTOTELES összes műveit pl. az **I.** szakba látjuk beosztva (89. l.). SPINOZA hátrahagyott műveit pedig a **P.** szakba (97. l.). THEWREWK József *Magyar anthológiá*-ja a **H.** szakba került, TOLDY Ferenc *Magyar chrestomathia*-ja viszont a **K.** szakba. Hogy PHAEDRUS meséi magyar fordításban a magyar szépirodalom (83. l.), TERENTIUS vígjátékainak francia átdolgozása pedig a francia szépirodalom (88. l.) csoportjába került, már nem a rendszer hibája.

SCHNELLER filozófiai alapokra helyezett könyvtári rendszere fogvatkozásai ellenére is értékes s újabb könyvtártani törekvéseinkben elszigetelten álló jelenség. Tudtunkkal az egyetlen kísérlet hazánkban, mely nem valamely külföldi kész szakrendszer toldozgatásával vagy pusztán empirikus schema felállításával, hanem egységes filozófiai világszemlélet alapján osztályozza a könyveket. Mint ilyen teljes figyelmünkre méltó és a hazai könyvtári törekvések történetében megkülönböztetett helyet érdemel.

GULYÁS PÁL.